

Czesław Lachur

Uwagi o statusie jednostki przyimkowej

Studia Rossica Posnaniensia 35, 123-131

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

UWAGI O STATUSIE JEDNOSTKI PRZYIMKOWEJ

NOTES ON THE STATUS OF PREPOSITIONAL UNIT

CZESŁAW LACHUR

ABSTRACT. One of primary tasks within recently intensified research on Slavic prepositions is compiling a full corpus of units that can function as prepositions in specific circumstances, and their versatile characteristics in the particular Slavic languages. This paper is yet another contribution to studies on the Polish component of the Slavic system of secondary prepositions.

Czesław Lachur, Uniwersytet Opolski, Opole – Polska.

Zacznijmy od następującego, trywialnego – być może – stwierdzenia. Jak wiadomo, w odniesieniu do j ę z y k a nie można mówić o peryferiach absolutnych: najgłębsze peryferie mogą okazać się centrum innej dziedziny. Rozwój językoznawstwa dowodzi bowiem, że niektóre dawno opisane zjawiska i fakty, których status i interpretacja nie budziły dotąd wątpliwości, mogą być reinterpretowane, postrzegane inaczej, z innej pozycji, z bardziej współczesnego punktu widzenia. I tak na przykład składniowe klasyfikacje leksyki obejmujące nominację, referencję i relatywizację wykazują, że z funkcjonalnego punktu widzenia granice między autosemantycznymi i synsemantycznymi częściami mowy są płynne i rozmyte, że części te wzajemnie się przenikają. W wyrażaniu tego samego typu relacji jako izofunkcjonalne mogą być traktowane nie tylko różne części mowy, lecz także jednostki należące do różnych podsystemów języka.

Podstawą opisu jednostek relacyjnych (funkcyjnych) może być ich złączenie w ramach jednej oddzielnie wziętej funkcji, niezależnie od tego, czy funkcja ta dla danej jednostki jest funkcją podstawową, drugorzędną czy nawet okazjonalną. Jest rzeczą naturalną, że relacyjny potencjał jednej jednostki winien być opisywany w odniesieniu do każdej funkcji oddzielnie, przy czym przynależność jednostek relacyjnych do określonej części mowy nie jest istotna. Ma to uzasadnienie w tym, że do zbioru utworzonego na bazie jednej inwariantnej funkcji relacyjnej wchodzi jednostki z różnych poziomów językowych, a sam zbiór nosi charakter (mając na uwadze przynależność jego składników do określonej części mowy) niejako „interdyscyplinary”.

Jedną z ważniejszych kategorii jednostek funkcyjnych jest przyimek. Konieczność przedstawienia w sposób systemowy tej kategorii wyrazów pomocniczych i ich substytutów adekwatnie do nowych wymagań praktycznych i teoretycznych spowodowała wdrożenie międzynarodowego projektu badawczego „Przymyki słowiańskie w synchronii i diachronii: morfologia i składnia”, którego uczestnicy reprezentują większość języków słowiańskich¹.

Specyfika podejścia do obiektu badań polega na tym, iż uczestnicy projektu w pierwszym rzędzie za podstawowy cel przyjęli nie analizę semantyki takich czy innych grup przyimków, lecz sporządzenie maksymalnie pełnego korpusu jednostek, które mogą pełnić funkcję przyimka w każdym lub w określonych warunkach kontekstowych (stanowiąc tym samym jego ekwiwalenty). Ponieważ w końcu XX wieku zakres znaczeń i funkcjonowania przyimków uległ znacznemu rozszerzeniu, zbadanie ich właściwości systemowych, relacji przez nie sygnalizowanych, a także semantyki (wcześniej – kompleksowe ustalenie rejestru tych jednostek) stanowi ważny problem współczesnej lingwistyki.

Proponowany artykuł jest kontynuacją obserwacji w ramach wymienionego projektu i dotyczy niektórych ustaleń odnoszących się do statusu jednostki przyimkowej w językach słowiańskich. Obserwacje są prowadzone na materiale języka polskiego i rosyjskiego.

Postępującemu stopniowo rozwojowi przyimków słowiańskich – od form pierwotnych do wtórnych – towarzyszą dwa przeciwstawne procesy, a mianowicie: gramatykalizacja i leksykalizacja. Gramatykalizacja to przejście elementu leksykalnego (morfemu, wyrazu, grupy wyrazowej) z systemu słownika do systemu gramatyki. Polega to na tym, że leksem traci (przynajmniej częściowo) swoje znaczenie jednostkowe, otrzymując znaczenie kategoriale. W odniesieniu do przyimków wygląda to następująco. Poddana gramatykalizacji jednostka (przeważnie wyraz lub grupa wyrazowa) zaczyna sygnalizować wyłącznie relacje syntaktyczne między składnikami w wypowiedzeniu. Równolegle poszerza się zakres użycia tej jednostki, znaczenie natomiast staje się bardziej ogólne i mało konkretne.

Leksykalizacja jako proces formalny i znaczeniowy to zatarcie lub tylko zatarcie przejrzystości budowy słowotwórczej jednostki. W odniesieniu do przyimków leksykalizacja zachodzi głównie na płaszczyźnie składniowej: jakaś forma składniowa, np. forma przypadku użyta w funkcji składniowej, wyrażenie przyimkowe, zwrot itp., traci swoją pierwotną funkcję i przejrzystość znaczeniową. Na tej drodze prepozycjonalizacji uległy np. pierwotne wyrażenia typu *obok*, *podczas*, *wbrew*, które w polszczyźnie mają dosyć starą metrykę (XVII–XVIII wiek).

---

¹ Zob. m.in. Cz. L a c h u r, *Międzynarodowy projekt badawczy „Gramatyka przyimka w języku rosyjskim i innych językach słowiańskich”*, [w:] *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 5. Opis, konfrontacja, przekład*, pod red. M. Sarnowskiego i W. Wysoczańskiego, „Slavica Wratislaviensia” 2005, vol. CXXXVIII; tegoż, *Проблемы описания предложных единиц в польском языке (к Межнациональному проекту „Славянский предлог в синхронии и диахронии: морфология и синтаксис”)*, „Rossica Olomucensia” 2006, vol. XLIV, 1 část (za rok 2005).

Przykładem bardziej nam współczesnej leksykalizacji są następujące formy przypadkowe (ograniczmy się do bezprzyimkowych form przypadkowych, to jest do form bez przyimków pierwotnych typu np. *armata o kalibrze 76 mm*):

a) mianownik l. poj.: *Czołg T-34 przewyższał niemieckie czołgi możliwościami manewrowania, szybkością, uzbrojeniem w armatę kaliber 76 mm* (prasa). *Zdjęcia można wykonywać każdym cyfrowym aparatem fotograficznym z wejściem na karty Memory Stick. Powyżej pokazano model Sony DSC-P5* (druki ulotne);

b) dopełniacz l. poj.: *Na ścianie pierwszej sali zaskoczył go olbrzymich rozmiarów portret „Damy z wózkiem” pędzla Ludomira Slendzińskiego* (prasa). *Jedynie wzrok mój pilnie śledził Ramiona pełne tklivych łask, I pieścił włosy barwy miedzi, Na które padał lampy blask* (J. Brzechwa). *Mieszana krew zdradzały oczy – duże, kształtu migdałów, zielonożółte jak u kota* (A. Sapkowski);

c) narzędnik l. poj.: [...] *rozwój budownictwa mieszkaniowego poprzez. zwiększenie praw członków spółdzielni mieszkaniowych kosztem prezesów spółdzielni i ich zarządów* (druki ulotne). *Jest aż nadto wiele przykładów ludzi wciąż jeszcze w sile wieku odsuniętych mocą prawa od wykonywania swej pracy* (M. Szyszkowska);

d) narzędnik l. mn.: *Błędy opracowania wyników obserwacji mogą być usunięte przez przeprowadzenie normatywów metodami statystyki matematycznej* (prasa). *Były prezydent najcieplej widziany jest oczyma wyborców Akcji Wyborczej Solidarność* (prasa).

Krótką uwagą w związku z możliwością leksykalizacji formy mianownika w kierunku prepozycjonalizacji. Otóż materiał języka polskiego i rosyjskiego dostarcza wielu przykładów użycia rzeczownika w mianowniku l. poj. po przyimkach, zwłaszcza po przyimkach wtórnych lub innych jednostkach w funkcji przyimkowej. Por. przykłady z powyższej części [a], a także zleksykalizowane jednostki typu *rejs numer LO-165, haubica wzór 44; Do rządu należy 75 proc. minus jedna akcja [= bez (jednej akcji)], pozostałe 25 proc. plus jedna akcja [= z (jedną akcją)] należą do funduszu Mustcom Ltd z Cypru* (prasa).

Rzeczownik w mianowniku może zatem być zupełnie normalnym „partnerem” składniowym przyimka lub wyrażenia przyimkowego, innymi słowy – przyimek niekoniecznie musi się łączyć tylko z formami przypadków zależnych. Z powyższą ideą koresponduje jedna z licznych definicji przyimka, obecna w polskiej myśli lingwistycznej: [przyimki] – „wyrazy pomocnicze, które umożliwiają wstępowanie w związku formalnoskładniowe wyrazom, które inaczej byłyby wzajemnie inkompatybilne”².

Okazuje się ponadto, że gramatyki obu języków nie zawsze odnotowują fakt wchodzenia do struktury przyimków polskich czy rosyjskich elementów obcych, które mogą łączyć się z mianownikiem. Por.: *Łatwowierni klienci szybko dowiadują się, że zamiast talizmanu mają tandetny pieniążek, a chudnąć lepiej bez proszku à la oranżadka* (prasa; int.). Zob. też ros.: *жизнь а ля граф Лев Николаевич Тол-*

² EJO – *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, pod red. K. Polańskiego, Wrocław-Warszawa-Kraków 1999 (artykuł *Wyraz pomocniczy*).

стой; Они пришли со всеми детьми **плюс** два племянника [= **и с** двумя племянниками]; *Весь научный мир **минус** профессор Майнц считает этот факт доказанным* [= **кроме** профессора Майнца]³.

Leksykalizacja jednostek przyimkowych o charakterze przyimków wtórnych (z etymologicznego punktu widzenia są to głównie wyrażenia przyimkowe) polega z kolei na włączeniu do ich struktury elementu rzeczownikowego. Konkretyzuje on znaczenie całości, stopniowo jednak zawężając zakres użycia. Por.: *w + imię (w imię solidarności), z + tytuł (z tytułu zaległości), w duchu porozumienia, z uwagi na dobro śledztwa, z racji zawodu, z powodu choroby, na wypadek choroby, w razie nieszczęścia* itd. Kolejnym etapem tego procesu jest specjalizacja semantyczna. Specjalizacja ta ma wpływ na zwiększenie precyzji i jednoznaczności, czego konsekwencją jest ograniczenie akceptowalnego kontekstu oraz kosztownienie pierwotnej konstrukcji⁴.

Gramatyka tradycyjna daje wskazówki względem różnego podejścia do analizy jednostek przyimkowych. Jednakże przy tradycyjnym podejściu do tej kwestii większość jednostek pełniących w sposób systemowy funkcje przyimka znajduje się w ramach swojej części mowy, pozostając tym samym jak gdyby niezauważona. Okazuje się ponadto, że oprócz przyimków właściwych (pierwotnych i wtórnych) w języku funkcjonują takie jednostki, które – pozostając w ramach swojej części mowy – mogą pełnić w określonych warunkach funkcje przyimka. Jednostki te noszą nazwę ekwiwalentów przyimka i są reprezentowane przez dwie klasy: analogi przyimkowe (jednostki, które mogą ulec „uprzyimkowieniu” i przejść do kategorii przyimków właściwych) oraz korelaty przyimkowe (jednostki, które nie poddają się „uprzyimkowieniu”, lecz pozostając w ramach swojej części mowy, głównie w ramach kategorii rzeczownika, w sposób systemowy w określonych warunkach pełnią funkcję przyimka).

Stopień „uprzyimkowania” wyjściowo autosemantycznej części mowy może być różny, odpowiednio zatem potrzebne są metody operacyjne, które pozwalają określić, czy jest to przyimek, czy jego korelat, czy mamy do czynienia z jednostką, która już przeszła do innej klasy morfologicznej – przyimków, czy też pełni funkcję przyimka, ale pozostaje w granicach swojej części mowy.

Metody operacyjnego określenia jednostki jako przyimka lub jego substytutu (wyrażenia językowego „o statusie przyimka”) stosujemy w pierwszym rzędzie względem form wyrazowych – derywatów, które są transformowane do tej kategorii z innych części mowy (transformowana jest forma wyrazowa, a nie leksem; por. jednostki typu *autorstwa, pióra* [czyjego], *tytułem* [czego], *celem* [czego]) lub

³ Przykłady z: М.В. Всеволодова, Е.В. Клобуков, О.В. Кукушкина, А.А. Поликарпов, *К основаниям функционально-коммуникативной грамматики русского предлога*, „Вестник Московского университета”, серия 9: „Филология” 2003, № 2, s. 18.

⁴ В. Милевска, *Приимки wtórne we współczesnej polszczyźnie*, Gdańsk 2003, s. 42–43.

względem takich form innych części mowy, które pełnią tę funkcję, pozostając jednak w granicach swojej części mowy. Te metody powinny pozwolić na odpowiednie zaklasyfikowanie formy wyrazowej, która albo zmieniła swoją przynależność do części mowy w sposób systemowy, to jest uległa całkowitemu „uprzyimkowieniu”, albo kontekstualnie może pełnić funkcję przyimka i – odpowiednio – posiada status przyimka, zachowując jednak w jakimś stopniu związek (choćby osłabiony) ze swoją klasą kategorialną.

Na gruncie obserwacji rosyjskojęzycznych przy rozwiązywaniu sygnalizowanych zadań korzysta się głównie z zaproponowanego przez T.S. Tichomirową kryterium jedności trzech zasad, które określają przejście formy wyrazowej do innej części mowy:

a) utrata przynajmniej części charakterystycznych dla leksemu wyjściowego znaczeń leksykalnych lub uzyskanie nowych znaczeń;

b) wypadnięcie z paradygmatu morfologicznego leksemu wyjściowego;

c) rozkład właściwych dla leksemu wyjściowego związków syntagmatycznych⁵.

Nie znaczy to wcale, że w odniesieniu do procesów leksykalizacyjnych w obrębie jednostek przyimkowych nie jest możliwe zastosowanie innych metod⁶.

W związku z procesem prepozycjonalizacji rzeczowników w językach słowiańskich oddzielnie należy zatrzymać się nad funkcjonowaniem jednostek przyimkowych określanych jako „przyimki parametryczne” (od technicznego terminu *parametr* ‘cecha jakiejś rzeczy, procesu, wyrażona w odpowiednich jednostkach miary’). W wymienionych językach traktowane są one jako jednostki przyimkowe, które powstały na bazie rzeczowników parametrycznych typu *masa, ciężar, waga, moc, siła, napięcie, nośność* itd., a także rzeczowników typu *wysokość, długość, szerokość, głębokość, promień* czy też *czas, okres, odcinek, epoka, doba* itd. Wymienione rzeczowniki w określonych formach w pozycji adnominalnej wprowadzają charakterystykę ilościową lub porównawczą obiektu, przy którego nazwie zajmują pozycję, por.: *okręt długości 112 m, ciężarówka o masie 10 ton, kara pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 10, портативная солнечная печь весом 12 кг* itd. Formy wyrazowe tego rodzaju tworzą wieloelementowe szeregi synonimiczno-wariatywne – paradygmaty morfoskładniowe z jedną określoną jednostką bazową.

Por. szereg paradygmatyczny z przyimków o charakterze wtórnym z rzeczownikiem *okres* jako jednostką bazową (zaznaczmy, że wszystkie poniższe przykłady aktywnie funkcjonują we współczesnej polszczyźnie i znajdują swoją udokumentowaną obecność w naszej bazie danych):

⁵ Т.С. Т и х о м и р о в а, *Процессы адвербиализации форм творительного беспредложного в польском языке*. Автореф. дис. ...канд. филол. наук, Москва 1972.

⁶ Ich obszerny przegląd przytacza praca: T. N o w a k, *Przyimki lokatywno-inkluzyjne we współczesnym języku polskim (w głębi, w obrębie, w środku, we wnętrzu)*, Katowice 2008, s. 54–75; zob. też: I. W ą t o r, *Proces leksykalizacji polskich przyimków odwyrażeniowych*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Nauki Humanistyczne. Filologia Polska” 1970, z. 5 (8) (cz. II: *Sprawdziany leksykalizacji*).

- A. na okres-1:** *na okres 3 miesięcy;*
- na okres-2:** *uprawnienia na okres wyborów;*
- na okres co najmniej:** *na okres co najmniej 21 dni;*
- na okres dłuższy niż:** *Jeżeli umowa została zawarta na okres dłuższy niż 6 miesięcy, ubezpieczający może odstąpić od umowy ubezpieczenia (prasa);*
- na okres do-1:** *otrzymała koncesję na wytwarzanie ciepła na okres do 30 października 2008 roku;*
- na okres do-2:** *Kredyty hipoteczne na okres do 25 lat;*
- na okres do ... od dnia:** *Zaświadczenie zastępuje pozwolenie na broń na okres do 30 dni od dnia przywozu broni (prasa);*
- na okres ... i więcej:** *Praktyka wystawiania świadectw ważności w tej grupie na okres 5 lat i więcej mija się z celem (prasa);*
- na okres krótszy niż:** *Jeżeli podpisano ją [umowę] na okres krótszy niż 3 lata, w rozumieniu prawa zawarta jest na czas nieokreślony (prasa);*
- na okres krótszy od:** *umowę ubezpieczenia zawarto na okres krótszy od roku;*
- na okres ... lub dłużej:** *Nasiona sosny zatrzymywane są w szyszkach na okres 5 lat lub dłużej bez utraty zdolności kiełkowania (prasa);*
- na okres maksymalnie do:** *umowę taką zawiera się na okres maksymalnie do 12 miesięcy;*
- na okres między:** *może być splukiwany [środek] lub pozostawiony na okres między kąpielami;*
- na okres między ... i:** *najbardziej optymalny wiek prokreacji przypada na okres między 20. i 25. rokiem życia;*
- na okres nie dłuższy niż:** *urząd skarbowy ograniczył więc kwotę zwrotu na okres nie dłuższy niż trzy miesiące;*
- na okres nie krótszy niż:** *lokata terminowych prowadzonych na okres nie krótszy niż 12 miesięcy;*
- na okres od ... do-1:** *sąd może wydać taki zakaz na okres od 3 do 10 lat;*
- na okres od ... do-2:** *Emigracja górali podhalańskich do Ameryki zaczęła się pod koniec XIX wieku, a największe nasilenie przypadło na okres od 1900 do 1914 roku (prasa);*
- na okres około:** *Akumulator powinien spowodować świecenie lampy mającej mniej więcej tyle watów, co żarówka w lodówce na okres około 15 minut (druki ulotne);*
- na okres po:** *Przesunięcie daty otwarcia cmentarza na okres po wyborach parlamentarnych przewidzianych na 31 marca (prasa);*
- na okres pomiędzy dniem ... a:** *Na okres pomiędzy dniem podpisania umowy pożyczki a terminem podjęcia pożyczki ustalana jest obligatoryjna karencja w spłacie rat (druki ulotne);*
- na okres poniżej:** *uszkodzenie ciała na okres poniżej siedmiu dni;*
- na okres powyżej:** *zarzut spowodowania obrażeń ciała na okres powyżej 7 dni;*
- na okres przekraczający:** *w odniesieniu do umów zlecenia zawartych na okres przekraczający 14 dni;*

- na okres nie przekraczający:** innej pracy niż określona w umowie o pracę **na okres nie przekraczający 3 miesięcy w roku kalendarzowym;**
- na okres przynajmniej:** Europejskie siły szybkiego reagowania można byłoby wyekspediować na miejsce operacji **na okres przynajmniej miesiąca** (prasa);
- B. w okresach:** w **okresach** rozkwitu i upadku koniunktury, w **okresach** kryzysów;
- w okresach dłuższych niż:** stworzenie możliwości podejmowania decyzji wywierających skutki w **okresach dłuższych niż** rok;
- w okresach między ... a:** zachowanie płynności finansowej w **okresach między** terminami wpływu składek i dotacji z budżetu państwa **a** terminami płatności obligatoryjnych zobowiązań;
- C. przed okresem:** Holocausty **przed okresem** chrześcijaństwa były próbą wyniszczenia narodu (prasa);
- D. o okresie:** izomer **o okresie** półtrwania 4,42 godziny;
- E. w okresie-1:** ustala w **okresie** 2–3 miesięcy;
- w okresie-2:** w **okresie** styczeń–luty br.; w **okresie** zimy;
- w okresie-3:** w **okresie** rządów postkomunistów, w **okresie** Gierka;
- w okresie dłuższym niż:** z tytułu zobowiązań płatnych w **okresie dłuższym niż**, jeden rok;
- w okresie nie dłuższym niż:** w **okresie dłuższym niż** miesiąc;
- w okresie nie dłuższym niż ... od:** ocena pracy nauczyciela w **okresie nie dłuższym niż** trzy miesiące **od** dnia złożenia wniosku przez uprawniony podmiot;
- w okresie do:** każda spłata całości kredytu pozwala na kolejne zadłużenie się w **okresie do** 12 miesięcy; polityka w **okresie do** I wojny światowej;
- w okresie liczonym od:** w **okresie liczonym od** ostatniej zmiany oprocentowania;
- w okresie między:** testy robiono w **okresie między** zawodami;
- w okresie między ... a:** w **okresie między** dniem doręczenia pracownikowi karty powołania do czynnej służby wojskowej **a** jej odbyciem; w **okresie między** świętami a Nowym Rokiem;
- w okresie między ... i:** W **okresie między** styczniem i końcem marca na wysokości 18 km ubytki ozonu były rekordowo wysokie (prasa);
- w okresie najbliższych:** W **okresie najbliższych** 6–9 miesięcy tempo inflacji powinno zostać spowolnione (prasa);
- w okresie ... od:** Jeżeli w **okresie** trzech lat **od** daty zawieszenia postępowania żadna ze stron nie zwróci się o podjęcie postępowania, żądanie wszczęcia postępowania uważa się za wycofane (druki ulotne);
- w okresie nie krótszym niż ... przed:** Akta sprawy powinny być dostępne posłom w **okresie nie krótszym niż** 21 dni **przed** posiedzeniem Sejmu (prasa);
- w okresie od ... do:** w **okresie od** 5 do 17 listopada ceny pszenicy spadły;
- w okresie po:** badanie przeprowadzono w **okresie po** gwałtownym spadku poziomu konsumpcji w Polsce;

- w okresie bezpośrednio po: *zakupy w okresie bezpośrednio po* żniwach były mniejsze;
- w okresie pomiędzy ... a: *w okresie pomiędzy świętami Bożego Narodzenia a Nowym Rokiem* Polska podpisała;
- w okresie ... poprzedzających: *w okresie trzech lat poprzedzających* zgłoszenie;
- w okresie nie przekraczającym ... od: *w okresie nie przekraczającym 30 dni od* złożenia wniosku;
- w okresie przed: *w okresie przed* wojną;
- F. za okres-1: *równowartość diet można odliczyć od uzyskanego za granicą dochodu za okres* zatrudnienia;
- za okres-2: *wynagrodzenie za okres* 2 tygodni;
- za okres od ... do: *kapitał początkowy za okres od 1996 roku do 2000 roku*;
- za okres nie dłuższy niż: *Wyplaca się go [zasilek] od miesiąca, w którym powstało do niego prawo, jednak za okres nie dłuższy niż miesiąc wstecz* (prasa);
- za okres do: *Żądanie funkcjonariuszy domagających się zwrotu tej daniny za okres do końca 1994 roku są bezzasadne* (prasa);
- za okres sprzed: *Jeśli normodawca chce zwolnić czynność z opodatkowania za okres sprzed* wejścia w życie przepisu, to wyraźnie mówi o tym w akcie prawnym (prasa);
- za okres po: *Tych ostatnich nie wlicza się do podstawy wymiaru zasiłku należnego za okres po* tym terminie (prasa);
- za okres poprzedzający: *Jeżeli urząd skarbowy kontrolujący czynności podatnika za okres poprzedzający* wejście w życie noweli stwierdzi [...] (prasa);
- za okres przed: *Nie wchodzi w rachubę naliczanie odsetek wstecz, za okres przed* wydaniem decyzji (prasa);
- G. z okresu: *Z okresu studiów* pamiętam lek mówienia o sobie;
- z okresu między ... a: *pochodzi z okresu między X a XVIII wiekiem*;
- z okresu około: *pochodzi z okresu około 3000 lat przed Chrystusem*;
- z okresu ..., poczynając od: *Odsetki od nich będą równe skumulowanym wskaźnikom miesięcznej inflacji z okresu 12 miesięcy, poczynając od* drugiego miesiąca poprzedzającego początek sprzedaży (druki ulotne);
- z okresu ... poprzedzających: *Zmienne składniki wynagrodzenia mogą być obliczane na podstawie przeciętnego wynagrodzenia z okresu 3 miesięcy poprzedzających* miesiąc rozpoczęcia urlopu (prasa);
- z okresu od: *pochodzić z okresu od* roku 1870;
- z okresu od ... do: *Dane o tych wypłatach z okresu od 1 grudnia 2000 r. do 30 listopada 2001 r. trzeba będzie przekazać do 31 stycznia 2002 roku* (prasa);
- z okresu od ... po: *pochodzić z okresu od 500 roku p.n.e. po 1500 rok n.e.*;
- z okresu po: *opracowania z okresu po* 1945 roku;
- z okresu pomiędzy ... a: *Cytat ten pochodzący z okresu pomiędzy rokiem 200 p.n.e. a 100 n.e. wskazuje, że teoria akupunktury istniała od wieków* (prasa);

- z okresu poprzedzającego:** *Niektórzy z nich porównują sytuację dzisiejszą do stanu Cesarstwa Rzymskiego z okresu poprzedzającego jego upadek (prasa);*
z okresu przed: *minister spraw zagranicznych z okresu przed sojuszem Mussoliniego z Hitlerem;*
z okresu sprzed: *odnajdujemy ową niezwykłą atmosferę Paryża z okresu sprzed I wojny;*
H. okresu: *politycy okresu dwudziestolecia międzywojennego;*
I. dla okresu: *charakterystyczne dla okresu późnego renesansu ozdobne formy kominów;*
J. sprzed okresu: *wyspa setek malowniczych wiatraków, tajemniczych fortec sprzed okresu Wikingów.*

Nie można w tym miejscu nie powiedzieć o tym, że w strukturze danych jednostek mogą znajdować się – jako ich element obligatoryjny – przydawki kongruentne typu [w okresie] *dluższym niż* (ile jednostek), *nie dłuższym niż* (ile jednostek), *krótszym niż* (ile jednostek), *nie krótszym niż* (ile jednostek), *przekraczającym* (ile jednostek), *nie przekraczającym* (ile jednostek) itd. Por. też ros.: *в непосредственной близости от* [чего], *в непосредственной близости к* [чему] oraz *в непосредственной близости* [чего]. W takich wypadkach przydawka jest niezbędna i nie może być opuszczona. Podobne wyrażenia pełnią czysto przyimkowe i tylko takie funkcje, a zatem z punktu widzenia ich funkcjonowania są one skorelowane z przyimkami prymarnymi.

Obszernego i reprezentatywnego materiału dla ustalenia mechanizmów tworzenia takich ciągów (łańcuszków leksykalnych o charakterze jednostek przyimkowych) dostarcza frazeologia naukowa różnych dyscyplin. Por.: *Наружные межреберные мышцы располагаются (gdzie?) на участке от бугорков ребер до места перехода костной части ребра в хрящевую*⁷.

Przytoczone pojedyncze przykłady z obu języków pokazują niekompletność naszych wyobrażeń o przyimkach i ich ekwiwalentach.

W zakończeniu należałoby powiedzieć, że problemy prepozycjonalizacji rzeczowników (i innych kategorii wyrazów) w językach słowiańskich wymagają dalszych badań. Liczba jednostek danej kategorii, jej ciągły rozwój, status przyimków wtórnych i ich funkcjonalnych ekwiwalentów tekstowych tworzą nowe możliwości i dziedziny obserwacji. Na szczegółowy opis czeka też semantyka konstrukcji z danymi jednostkami.

⁷ М.И. Коношкевич, *О языковом статусе сочетаний типа „в сфере”, „на тике”, „под маской” и под.*, [в:] *Русский язык: исторические судьбы и современность. Труды и материалы. III Международный конгресс исследователей русского языка*, Москва 2007. (Przykład pochodzi z pełnej wersji cytowanej pracy – za jej udostępnienie składam Autorce wyrazy podziękowania).